ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

ԿԱՒՈԹ

ջութակի, թաւ ջութակի, դաշնակի
եւ հարմոնիումի համար

ՉՈՐՍ ՖԻՒԿ

լարային եռանուագի եւ
քառանուագի համար

Գահիրէ

2000

DIKRAN TCHOUHADJIAN

GAVOTTE
for violin, cello, piano
and harmonium

FOUR FUGUES
for string trio and quartet

Edited and annotated
by
HAIG AVAKIAN

Cairo

2000

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

ԿԱԻՈԹ

ջութակի, թաւ ջութակի, դաշնակի
եւ հարմոնիումի համար

ՉՈՐՍ ՖԻՒԿ

լարային եռանուագի եւ
քառանուագի համար

Խմբագրութիւն, ներածութիւն
եւ ծանօթագրութիւն՝
ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

Գահիրէ

2000

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝
ԳԱՀԻՐԷԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
«ՍԱԹԵՆԻԿ Ճ. ՉԱԳԸՐ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ»-ԻՆ
15, Emad El-Din street, Cairo - 11111, Egypt

Տպագրութիւն՝ «Նուպար Տպագրատուն», Գահիրէ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կու զանք մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Գահիրէի մասնաճիւղի վարչութեան եւ իր յարգելի ատենապետ տիար Պերճ Թէրզեանին, որոնք յօժարութեամբ ընդունեցին եւ ամէն դիւրութիւն ընծայեցին տպագրելու այս աշխատութիւնը:

Շնորհակալութիւն՝ Երեւանի «Չարենց» Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի տնօրէնութեան եւ երաժշտական բաժինի գիտաշխատողներուն, որոնք տրամադրեցին մեզի Չուհաճեանի անգին ձեռագիրները:

Շնորհակալութիւն՝ բանասէր Տիգրան Գէորգեանին, լեզուական եւ խմբագրական նշումներուն համար:

Շնորհակալութիւն՝ տիար Մարտիրոս Պալաեանին, հրատարակչական վերահսկողութեան համար:

Հ. Ա.

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Տիգրան Չուհաճեան (1837-1898) սենեկային նուագարաններու կազմի համար ստեղծագործութիւններ շատ քիչ յօրինած է: Մամուլին մէջ՝ անոնց մասին յիշատակութեան չենք հանդիպած:

Երեւանի «Չարենց» Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի Չուհաճեանի դիւանին մէջ կը գտնուին այդպիսի հինգ ստեղծագործութիւն՝ Կուարթ եւ չորս փիկ:

Նոյն դիւանին մէջ գոյութիւն ունին նաեւ, «Արշակ Բ.» օփերայի նախերգանքի երկու փոխադրութիւն՝ սենեկային կազմերու համար, մէկը՝ ֆլիւթի, Ա. եւ Բ. ջութակի, ջութի (viola), թաւ ջութակի, դաշնակի եւ երգեհոնի համար [1], միւսը՝ ֆլիւթի, ջութակի, դաշնակի եւ երգեհոնի համար [2]: Այս փոքրացուած նուագագրութիւնները (փարթիսիոն) Չուհաճեան կազմած ըլլալու է ըստ տուեալ նուագահանդէսին համար գոյութիւն ունեցող կատարողական կազմին: Անշուշտ, այստեղ զգալիօրէն տուժած են բուն նուագագրութեան վեհութիւնն ու գունագեղութիւնը: Անոնց հրատարակութիւնը կը թողունք յետագային, «Արշակ Բ.»-ի նախերգանքի առանձին տպագրութեան հետ:

Կը գտնուի նաեւ անվերնագիր ու անըստորագիր մատիտագիր թերթ մը, որ դաշնակի համար տպագրուած Splendide Quadrille-ի առաջին երկու մասերուն գործիքաւորումն է՝ օպուայի, երկու գալարափողի եւ բամբ ջութակի (contrabasso) համար [3]: Դաշնակի Splendide Quadrille-ը կազմուած է վեց մասէ, որով գործիքաւորումին շարունակութիւնը չէ կատարուած կամ կորսուած է:

GAVOTTE

Նուրբ, զգայուն ստեղծագործութիւն մը, գրուած ջութակի, թաւ ջութակի, դաշնակի եւ հարմոնիումի համար:

Անոր մենանուագ դաշնակի տարբերակը՝ Une Gavotte de plus խորագիրով, Չուհաճեան յաջողած էր տպագրել: Սակայն ասիկա չի նշանակեր՝ թէ երաժշտահանը նախընտրած էր դաշնակի տարբերակը, քանի որ Չուհաճեան երբեք նիւթական կարելիութիւնը չէ ունեցած հրատարակելու մեծ թէ փոքր նուագախումբերու համար յօրինած երկերը:

Դաշնակի կուարթի ենթաբնագիրին մէջ լսելի են տարբեր նուագարաններու հնչողութիւններ, որոնք բացայայտուած ու ազատ թռիչք ստացած են քառանուագ կուարթին մէջ:

Կայ նաեւ կառուցուածքի տարբերութիւն: Դաշնակի տարբերակը ունի հետեւեալ կառուցուածքը.

Նախաբան (1-8)

A: a (8-24)+ 𝄆 b (24-32) + a_1(32-40) 𝄇

B(Trio): c(40-48) + d(48-56) + c_1 (56-64)

A (Da Capo)

Coda (64-84)

Մինչդեռ ջութակի, թաւ ջութակի, դաշնակի, հարմոնիումի տարբերակին կառուցուածքը այսպէս է.

Նախաբան (1-8)

A: a (8-24) + b (24-40) + a (40-56)

B(Trio): 𝄆 c(56-64) + d(64-72) 𝄇 + կապող (72-77) + e (77-101)

A: a (101-117)

Coda (117-121)

Գործիքային կազմի առկայութիւնը երկրորդին մէջ՝ առիթ ընձեռած է ընդարձակելու կառուցուածքը եւ աւելցնել e-ն: Երկրորդի c-ն աւելի ընդգրկուն է եւ կը բովանդակէ տարբեր հիմնանիւթ (thème) մը: Կան նաեւ այլ մանր տարբերութիւններ:

Ստեղծագործութիւնը իր վայելչագեղ բնոյթով, հեշտալուր հիմնանիւթերով, նուագարաններու ոչ դասական կազմով եւ անոնց դաշն ներհիւսումով իւրայատուկ տեղ կը գրաւէ Չուհաճեանի ստեղծագործական ժառանգութեան մէջ:

QUATRE FUGUES

Առաջին երեքը՝ եռաձայն, գրուած են ջութակի, ջութի (alto) եւ թաւ ջութակի համար, չորրորդը՝ քառաձայն, գրուած Ա. եւ Բ. ջութակի, ջութի եւ թաւ ջութակի համար:

Զորսն ալ յօրինուած են նաեւ մենանուագ դաշնակի համար, որոնցմէ երկուքը՝ երկրորդը (եռաձայն, *ռո* մեծալար (majeur)) եւ չորրորդը (քառաձայն, *ռո* փոքրալար (mineur)) Զուհաճեան յաջողած է տպագրել: Միւս երկուքը անտիպ են եւ կը գտնուին Երեւանի Զուհաճեանի դիւանին մէջ[4]:

Բացի կշռոյթի, նրբերանգներու, ձայնակապումի եւ այլ մանր տարբերութիւններէ, դաշնակի եւ լարային տարբերակները միանման են: Գլխաւոր տարբերութիւնները կը կայանան երկրորդ ֆիւկի հատած 32-ին մէջ, ուր դաշնակի տարբերակը կը չարունակէ նախկին կշռութաելեւէջային զարգացումը, իսկ լարայինը՝ վերասլաց սանդղակով (gamme) մը կ'աւարտէ ստեղծագործութիւնը, եւ չորրորդ ֆիւկի հատածներ 31-44-ին մէջ՝ ուր դաշնակի տարբերակը չատ աւելի կուռ է ու կրճատ:

Վիպապաշտական ֆիւկի գեղեցիկ նմոյշներ են, փոլիֆոնիք արհեստավարժութեան (technique) ազատ լուծումներով, համեմուած մերթ արեւելեան գոյներու վրձնահարուածներով, մերթ կշռութային կենսունակութեամբ, մերթ խոհական ընթացքով, մերթ նոյնիսկ պարային տարրերու լրացումներով:

Զորս ֆիւկերը կը հանդիսանան լարային եռանուագի եւ քառանուագի համար նախատեսուած մեզի յայտնի Զուհաճեանի միակ ստեղծագործութիւնները եւ արժէքաւոր ներդրումներ են ԺԹ. դարու հայկական լարային գրականութեան մէջ: Այլեւ իբրեւ հայկական եւ ընդհանրապէս միջին արեւելեան փոլիֆոնիք երաժշտութեան վաղագոյն բարձրարուեստ փորձեր՝ ունին պատմական բացառիկ կարեւորութիւն:

ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1.-Ձեռագիր թիւ 6ա, ինքնագիր, 14 թերթ: Կը պակսի մէկ թերթ՝ որ կարելի է վերականգնել ըստ մայր նուագագրութեան:

2.-Ձեռագիր թիւ 89, ինքնագիր, 10 թերթ: Նոյնպէս կը պակսի մէկ թերթ:

3.-Ձեռագիր թիւ 87ա, ինքնագիր, 1 թերթ:

4.-Ձեռագիր թիւ 66 (տե՛ս Աղբիւրներ եւ ծանօթագրութիւններ, էջ 42):

ԲՆԱԳԻՐՆԵՐ

GAVOTTE

D. TCHOUHADJIAN

Moderato
Introduction

Violino
Violoncello
Piano
Harmonium

grandioso

p

pp

5

rall.

rall.

rall.

rall.

[𝄐]
a tempo
Gavotte
[𝄐]
a tempo
3
a tempo
a tempo
15
rit.
rit.
m.g.
m.g.
col canto
3
rit.

3
a tempo
a tempo
3
a tempo
a tempo

20
3
p
ff
3
p

pizz.

p

ff

p

pizz.

arco

arco

pizz.

p

30

arco

p

sf

p

35

p

40

rall.
[a tempo]
rall.
a tempo
[rall.]
p [a tempo]
[rall.]
[a tempo]
3
3
3

45

m.g.

m.g.

rit.

rit.

col canto

rit.

a tempo

a tempo

a tempo

a tempo

50

p *ff*

p *sfz*

55

Trio

p pizz.

m.g. m.g.

pp

pizz.

60

arco

arco

pizz.

arco

m.g.

sf

pizz.

65

pp

pp

70

arco

pizz.

pizz.

p

arco

8va

pp

8va

arco

1.

2.

pp

pizz.

75

pizz. arco pizz. arco pizz. arco pizz. arco pizz.

80

p *ff* *ff*

arco

arco

85

90

m.g.

p

pizz.

pizz.

95

arco

arco

pizz.

pizz.

arco

arco

pizz.

pizz.

ff

pp

ff

p

arco
arco
100

Finale

105

m.g.

m.g.

rit.

rit.

a tempo

a tempo

col canto

a tempo

rit.

a tempo

110

115

p

ff

p

Coda

120

ff

A mon ami Hovsep Effendi Youssoufian

QUATRE FUGUES

1ère Fugue

à 3 voix

D. TCHOUHADJIAN

Allegro moderato

Violino

Viola

Violoncello

5

10

15

20

25

30

pizz.

35

arco

40

allarg. *a tempo*

allarg. *a tempo*

allarg. *a tempo*

45

50

55

rall.

dim.

rall.

dim.

rall.

dim.

2ème Fugue

Violino
Viola
Violoncello

5

10

15

20

25

30

tr

3ème Fugue

à 3 voix

Tempo di Valse

5

Violino

Viola

Violoncello

10

15

20

25

30

35

40

pizz.

45

arco

50

55

60

65 70

pizz. arco

75

pizz. arco

80 85

90

95

100

105

4ème Fugue

à 4 voix

Andante Moderato

Violino I

Violino II

Viola

Violoncello

5

10

15

20

25

30

35

40

Ա Ղ Բ Ի Ւ Ր Ն Ե Ր
Ե Ւ
Ծ Ա Ն Օ Թ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

GAVOTTE

ԱՂԲԻՒՐ

Երեւանի «Չարենց» Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի Զուհաճեանի դիւանի հետեւեալ ձեռագիրն է.

Թիւ՝ 65. Խորագիր՝ Gavotte: Հեղինակ՝ D. Tchouhadjian: Երաժշտական կազմ՝ նուագարաններու նուագամասեր: Թուական՝ անթուակիր: Թերթ՝ 7: Գրիչ՝ Տ. Զուհաճեան: Գրչատեսակ՝ տուշագիր: Մեծութիւն՝ 34x27սմ.:

Նուագագրութեան կազմութիւնը մերն է:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հատուածներ 5–6

Հատուած 5-ի Piano-ն կը կրէ allar. նշումը, իսկ հատուած 6-ի Violino-ն՝ rall.: Violoncello-ն ու harmonium-ը ոչ մէկ նշում կը կրեն: Միանման ըլլալու համար, նախընտրեցինք հատուած 5-էն սկսեալ բոլոր նուագարաններուն նշանակել՝ rall.:

Հատուած 15

Violino-ն երկրորդ քառորդէն սկսեալ կը կրէ rit., Violoncello-ն՝ հատուածի վերջաւորութեան, rall., Piano-ն՝ col canto, harmonium-ը՝ rit.: Պահպանելով Piano-ի col canto-ն, յարմար նկատեցինք միւս նուագարանները՝ հատուած 15-ի սկիզբէն, միանման կատարել rit.:

Հատուածներ 15, 45. Piano.

Col canto արտայայտութիւնը չի նշանակեր երգչային դերամասի մը գոյութիւնը: Ան բնական արտացոլումն է երաժշտահանին երգչային լեզուամտածողութեան:

Հատուած 24. Piano.

Կշռոյթը գրուած է այսպէս.

Ձեռագրական վրիպակ մըն է՝ ուր առաջին ութերորդականը սրբագրուելու է տասնվեցերորդականի կամ երեք տասնվեցերորդականները վերածուելու են ծրիոլէի:

Հատուած 39

Rall. գրուած է միայն Violino-ին եւ Violoncello-ին:

Հատուած 65. Violino.

Ձայնանիշերու փոխարէն կայ կրկնողութեան նշան: Անկասկած ան կը վերաբերի հատուածի երկրորդ կէսի *ֆա-սոլ*ին, քանի որ հատուածակիզբի *լա*ն դաշնակումի (հարմոնիի) առումով անհամատեղելի է:

Հատուած 76. Violino, Violoncello.

Անհասկնալի պատճառով մատիտով ջնջուած են:

Հատուած 77. Piano.

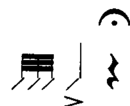
Առաջին *սոլ*ն կը կրէ 𝄐 : Նկատի ունենալով, որ միւս նուագարանները չեն կրեր զայն, նպատակայարմար նկատեցինք ջնջել:

Հատուած 93. Violoncello.

*Սոլ*երը ձայնակապուած չեն:

Հատուած 121

Violino-ի հատուածին երկրորդ կէսը գրուած է այսպէս՝

Միւս նուագարանները գրուած են կէս ձայնանիշ տեւողութեամբ: Բացի Violino-էն, Harmonium-ը եւս կը կրէ 𝄐 : Անհրաժեշտ է միաւորել զանոնք:

QUATRE FUGUES

ԱՂԲԻՒՐ

Երեւանի «Չարենց» Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի Չուհաճեանի դիւանին հետեւեալ ձեռագիրն է.

Թիւ՝ 66: Խորագիր՝ **Fugue 1ère, Fugue 3ème pour piano seul. Fugue 1ère, Fugue 2ème, Fugue 3ème pour trio (violon, alto et violoncelle), Fugue 4ème [pour quatuor (1er, 2ème violons, alto, violoncelle)]**:

Հեղինակ՝ D. Tchouhadjian: Երաժշտական կազմ՝ նուագարաններու նուագամասեր: Թուական՝ անթուակիր: Թերթ՝ 21: Գրիչ՝ Տ. Չուհաճեան: Գրչատեսակ՝ մատիտագիր: Մեծութիւն՝ 34x26սմ.:

Նուագագրութեան կազմութիւնը մերն է:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ձայնակապումները յաճախ թերի են: Երբեմն միեւնոյն ենթադասոյթները (motif) կը կրեն տարբեր ձայնակապեր: Բացի 3ème Fugue-էն, նոյնութեամբ պահպանած ենք ձեռագիրին ձայնակապումները, կատարողներու հայեցողութեան յանձնելով անոնց խմբագրութիւնը:

1ère Fugue

Հատուած 27. Violino.

Գրուած է *սոլ - ֆա տիէզ - մի տիէզ - ֆա տիէզ: Մի տիէզ*ը ձեռագրական վրիպակ մը ըլլալու է, քանի որ այս ենթադասոյթը ֆիւկի ամբողջ տեւողութեան գրուած է մեծացած երկեակով: Հետեւելով դաշնակի տարբերակին՝ *մի տիէզ*ը փոխեցինք *մի պեմոլ*ի:

3ème Fugue

Նշեցինք, որ ձայնակապերը յստակ չեն: Քննելով ու համեմատելով դաշնակի եւ եռանուագի բնագիրները՝ այնուամենայնիւ, կարողացանք ընդհանուր եզրակացութեան մը յանգիլ: Մեր կարծիքով, հիմնանիւթը ձայնակապուած է այնպէս՝ ինչպէս տպագրած ենք (տե՛ս հատածներ 1-9): Վերջինիս կաղապարով կարելի եղաւ ամբողջացնել ողջ ստեղծագործութեան ձայնակապումը:

4ème Fugue

Հատուածներ 8, 29. Violino I.

Դաշնակի տպագրուած տարբերակին մէջ նախահարուկները (acciaccatura) *սոլ պեքար* են:

ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գաhիրէի Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան «Սաթենիկ Ճ. Չագըր հիմնադրամ»-ը՝ Հայկ Աւագեանի խմբագրութեամբ եւ ծանօթագրութեամբ լոյս ընծայած է հետեւեալ երաժշտական հատորները.

1.-**Տիգրան Զուհաճեան,** *Սուրբ, սուրբ,* քառերգի եւ սենեկային նուագախումբի համար եւ *Հայր մեր,* սոփրանոյի, ալթոյի, իգական երգչախումբի եւ սենեկային նուագախումբի համար, Գահիրէ, 1999 (74 էջ)

2.-**Տիգրան Զուհաճեան,** *Արշակ Բ.*, օփերա չորս արարով, իտալերէն լիպրեթթոյով, Գահիրէ, 2000

ա.-Դաշնակի եւ երգի համար (vocal score) (440 էջ)
բ.-Նուագագրութիւն (orchestral score) (804 էջ)
գ.-Առանձին նուագարաններ՝ կազմուած 24 հատորէ (1549 էջ)

3.-**Տիգրան Զուհաճեան,** *Աւէ Մարիա,* տարբերակներ, Գահիրէ, 2000 (82 էջ)

4.-**Քրիստափոր Կարա-Մուրզա,** *Դաշնակի ստեղծագործութիւններ,* Գահիրէ, 2000 (34 էջ)

5.-**Մակար Եկմալեան,** *Դաշնակի ստեղծագործութիւններ,* Գահիրէ, 2000 (54 էջ)

6.-**Ալեքսանդր Սպենդիարեան,** *Գուշակուհին,* քառաձեռն դաշնակի համար, Գահիրէ, 2000 (22 էջ)

7.-**Արքատի Քուկէլ,** *Էջեր ալպոմէն* եւ *Հայկական պար,* դաշնակի համար, Գահիրէ, 2000 (18 էջ)

الناشر
جمعية القاهرة الخيرية الأرمنية العامة
صندوق ساتنيج شاكر

دار نوبار للطباعة
رقم الإيداع : ٢٠٠٠/١٨٠١٢

ديكران تشوهاچيان

جافوت

للكمان و التشيللو و البيانو و الهارمونيوم

أربع مقطوعات فوج

للثلاثى و الرباعى الوترى

التحرير الموسيقى و التعليقات

هايج أفاكيان

القاهــرة

٢٠٠٠